

FEMINISTISKA DILEMMAN I KRIGSTID

När vi först började arbeta tillsammans med detta temanummer i maj 2022 hade vi under några månader följt nyhetsbevakningen av den ryska invasionen av Ukraina i februari 2022. När vi nu skriver denna inledning, bevittnar vi Hamas attack mot Israel den 7 oktober 2023. Som svar har den israeliska staten intensifierat sin belägring och förstörelse av Gaza och samtidigt blockerat humanitärt bistånd. Det sker också en ökning av israeliska räder och våld från bosättare på Västbanken. Den massiva ödeläggelsen av Gaza är en del av decennier av militariserad ockupationen av Palestina (UNOCHA 2023). Under arbetet med numret har det pågått och pågår flera mellan- och inomstatliga konflikter och inbördeskrig över hela världen, bland annat i Jemen, Haiti, Sudan, Niger, Myanmar, Mali, Etiopien, Demokratiska Republiken Kongo, som ofta upptar marginellt utrymme i den västerländska offentliga diskursen. Trots det är det oroande hur lätt det i västerländska medier ropas efter krig och tungt militärt stöd, och hur detta ofta överskuggar vädjanden om nedtrappning eller diplomatiska icke-våldsmetoder som livskraftiga humanitära lösningar. Det finns också uppenbara skillnader och hierarkier gällande vilket stöd som erbjuds lidande människor i olika konflikter, inte minst stöd för människor som flyr från våld och konflikter till det globala Nord (Kolankiewicz 2022).

Detta temanummer är förlagt till en tid och en plats då det sker en internationell återuppbyggnad av massiva militära resurser som igen alltmer framställs som ett medel för avskräckning. Det är djupt omskakande att följa nyhetsrapporteringen och det offentliga samtalet om krigets och fördrivningens fasor. I detta sammanhang spelar skrivandet och analysen en viktig roll som vittnesmål om våldsamt förtryck samt ett medel för att stanna upp och reflektera över de sätt på vilka solidaritet kan visas i tider av våldsamma konflikter (Behar 1996; Das 2007). Vi skriver den här inledningen samtidigt som vi är medvetna om och erkänner att kritik av militarismen som medel för befrielse är mer lättillgänglig

Corresponding author email: riya.raphael@soch.lu.se

Copyright: © 2023 The author(s). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: *Tidskrift för genusvetenskap* 43 (2-3): 4-15
<http://dx.doi.org/10.55870/tgv.v43i2-3.18529>

för oss som är lokaliserade inom den svenska akademien, än för dem som befinner sig mitt i det pågående våldet.

Ändå är det just i de ögonblick då våldet kan bli allomfattande – som både orsaken och den tänkta lösningen – som det blir relevant att använda kritiska feministiska perspektiv för att omvärdera tänkandets och skrivandets roll i förhållande till det transnationella militära komplexet (se till exempel Cockburn 2012; Enloe 2023; Riley med flera 2008). Därför vänder vi oss till feministisk och genusvetenskaplig forskning för att diskutera dessa komplexa kopplingar mellan realistisk geopolitik och för att söka efter möjliga alternativ till militarism och vedergällning genom våld i efterdyningarna av en invasion eller inför en pågående våldsamt konflikt. Bidragen i detta nummers temadel för samman feministiska och queera ståndpunkter i synnerhet. Avsnitten nedan återspeglar hur vi läser de stora temana i texterna och presenterar författarnas empiriska och analytiska bidrag; tillsammans överskrider författarna disciplinära och teoretiska gränser för att lyfta fram och belysa diskurser om militarism och krig. Även om majoriteten av artiklarna i temadelen av numret erbjuder en analys av dessa ämnen ur svenska perspektiv, både nutida och historiska, menar vi att de inte bara hjälper oss att förstå de pågående förändringarna i den nationella kontexten, utan också bidrar med viktiga insikter till transnationella feministiska diskussioner om krig och fred samt om våld och icke-våld. I det sista avsnittet diskuterar vi några av de frågor, dilemman och öppningar som har dykt upp i vårt arbete med detta tema.

Att köna militariserade diskurser

Att placera diskussionen om krig i Sverige synliggör motsägelsefulla dimensioner av landets omdebatterade nationella varumärke (Glover 2009). Detta varumärke byggdes upp under varma/aktiva krig och under kalla kriget genom att staten investerade i och skördade frukterna av dess stora vapenindustri samtidigt som den behöll sin neutralitet. I den första texten ger författarna Stina Malmén och Emma Rosengren en historisk redogörelse för mediernas framställningar av kraschen av ett Jas 39-flygplan 1993, i sin artikel med titeln: ”Drömmen som kraschade. Könade känslor och kroppar i medierapporteringen om Jas 39 Gripens krasch på Långholmen 1993.” Under Vattenfestivalen i Stockholm skulle Jas 39 Gripen, som är ett SAAB-tillverkat flerrollsflygplan, delta i en flyguppvisning över en folkmassa. Uppvisningen slutade dock med en olycka när stridsplanet kraschade på Långholmen. Malmén och Rosengren följer mediernas berättelser och debatter kring denna händelse för att visa hur Sveriges statliga vapenindustri utsattes för hård offentlig kritik i efterdyningarna

av kraschen. De undersöker hur den svenska välfärdsstaten är nära knuten till det militärindustriella komplexet och hur svensk neutralitet sedan 1950-talet har byggts som en ”väpnad neutralitetspolitik”. Både ett starkt välfärdsstöd och högteknologisk väpnad neutralitet ansågs vara avgörande för att bygga en trygg och säker svensk nationell identitet. De uppmärksammar särskilt mediediskursernas könade natur, där den statliga vapenindustrin kritiserades för att visa upp ett stridsflygplan under en stadsfestival. Manliga politiker som hade varit förespråkare för att öka den svenska militärproduktionen, inklusive den dåvarande försvarsministern, blev särskilt uthängda och ifrågasatta i media. I sin genomgång av mediearkiven från 1993 redogör Malmén och Rosengren för hur maskulinitet inte bara förknippades med vapen och teknik, utan också med arrogans och en naiv besatthet av vapen samt en brist på hänsyn till hur våldet sprids genom högteknologisk militär utrustning.

År 2023 nämns Jas 39 Gripen återigen i media; denna gång lyder nyheten: ”Ett svensktillverkat stridsflygplan skulle kunna ge Ukraina en stor fördel gentemot Ryssland, men det kanske dröjer ett bra tag innan Ukraina får några sådana” (Roblin 2023). Tre decennier efter Jas 39-kraschen, i efterdyningarna av den ryska invasionen av Ukraina i februari 2022, får den svenska militären en massiv ökning av statliga medel och förväntar sig nya uppgraderingar av Jas 39-versioner (Försvarsdepartementet 2023). Mot en bakgrund av ett pågående krig i Europa och en blomstrande global militärindustri har Sverige ansökt om medlemskap i Nato (Regeringskansliet 2023).

Under våldsamma konflikter är effekterna av denna så kallade ’neutrala’ vapenteknik särskilt synliga. I ”Kön, sexualitet och (o)trygghet: en feministisk analys av säkerhetsläget i skuggan av kriget i Ukraina” påminner Maud Eduards, Maria Jansson, Maria Wendt och Cecilia Åse oss om att medkänsla och solidaritet som leder till ökade investeringar i militära strukturer och vapenhandel inte kan garantera mänsklig trygghet och säkerhet. Författarna varnar för faran med att sträva efter befrielse från krig genom militarisering och våld eller genom ”militarismens ontologi”, ett begrepp av Maria Mårzell, som också medverkar i detta temanummer. Eduards, Jansson, Wendt och Åse konstaterar att ”idén om att våld är oundvikligt för att uppnå säkerhet står i själva verket i vägen för trygghet”. Militarism tycks alltså existera i en neutral värld som alla har ’rättmätig’ tillgång till. Historien om ockupationer och invasioner har dock lärt oss att militarismen verkar genom sprickorna i redan existerande geopolitiska hierarkier. Krig och militära strategier under det tjugoförsta århundradet har *inte* blivit mer etiska eller försvarliga, inte heller har de lett till livskraftiga lösningar, i stället har de slutgiltigt kommersialiserats genom enorma flöden av kapital.

Beskyddare eller beskyddad? Militär och hbtq-rättigheter

Medan de två första artiklarna analyserar militarismen i Sverige och dess könade historiska diskurser, fokuserar de nästkommande artiklarna på hur militarism interPELLERAR soldaternas och medborgarnas kön och sexualitet. Katharina Kehl undersöker i sin artikel "A Rainbow Flag Worth Defending? Swedish Armed Forces' Pride Campaigns 2017–2022" hur den svenska militären har anammat regnbågsflaggan och vilka implikationer denna typ av inkludering av sexuella minoriteter har. Kehl utforskar hur jämställdhet och hbtq-rättigheter framställs som viktiga värden för den svenska nationella identiteten, och hur försvarsmaktens roll omformuleras och marknadsförs som att försvara dessa rättigheter som en inneboende del av Sverige. Med utgångspunkt i litteraturen om homonationalism och femonationalism bidrar artikeln med insikter från Sverige, för att visa hur hbtq-rättigheter skildras som västerländska värderingar i behov av väpnat skydd. Kehl undersöker i sin artikel kön och sexualitet inom militarismens logik och inom militären som institution. Slutligen visar analysen på viktiga förändringar över tid vad gäller hur representation av sexuell mångfald och inkludering har använts i den svenska försvarsmaktens kampanjer.

På liknande sätt, men i ett annat sammanhang, analyserar Maryna Shevtsova i sin Frispel-text "Vad spelar sexualitet för roll i kriget? Om den ryska invasionen, hbtq-rättigheter och civilsamhällets motstånd i Ukraina" mobilisering kring hbtq-rättigheter i Ukraina efter Rysslands fullskaliga invasion. Shevtsovas text berättar om hbtq-gruppernas kamp före kriget och hur de omformades efter invasionen samt hur hbtq-rättigheterna blev indragna i konflikten. På liknande sätt som i Sverige i Kehls artikel framställs hbtq-rättigheter även i den ukrainska kontexten som symbol för de västerländska värderingar som Ukraina strävar efter. Därmed blir de en anledning för att söka militärt stöd från Väst. Shevtsova hävdar att den juridiska och formella situationen för hbtq-personer i Ukraina har förbättrats åtminstone på pappret efter den fullskaliga invasionen. Samtidigt har krigets inverkan på sexuella minoriteters vardag och i synnerhet på transpersoners situation varit fruktansvärd. Shevtsova ger också exempel på hbtq-aktivism inom den ukrainska armén vilket lägger ett gräsrotsperspektiv från kriget till Kehls analys. Kehls artikel innehåller en viktig kritik av diskursen om hbtq-rättigheter och inkludering i den svenska kontexten. Hbtq-rättigheter har framställts som vägen mot emancipation i västerländska liberala demokratier, men inkluderingen drivs till sin spets när den sker inom de strukturer där nationalism och militarism smälter samman. När man läser Kehls artikel tillsammans med Shevtsovas text öppnar sig dock

frågan om det finns en väsentlig skillnad mellan de två kontexterna vad gäller hbtq-inkluderingen i armén.

Rysslands invasion av Ukraina pekar mot ett behov att omformulera frågor om värdet av att sträva mot frigörelse genom staten och särskilt genom fokus på rättigheter och inkludering. En växande kritisk forskning som analyserar den liberala hbtq-politiken hade redan påpekat hur denna tradition kopplas bort från den radikala queerpolitiken, särskilt när den används för att påtvinga den västerländska imperialismens troper (Spade 2015; Puar 2017; Stanley 2021). Samtidigt är det också viktigt att fastställa de specifika orsakerna till varför hbtq-politiken i Östeuropa betraktar Väst som en förebild. I en kontext av ökande nykonservatism och chauvinistiska hot och av Rysslands uttalade antigender- och anti-hbtq-agendor, verkar vi behöva nya och mer nyanserade analyser och strategier.

En av de viktigaste punkterna i Shevtsovas artikel handlar om riskerna med instrumentalisering av hbtq-frågorna i konflikten. För queer- och transpersoner är det också uppenbart att våldet, även om ett annat sådant, hade varit påtagligt i Ukraina, liksom på många andra platser, innan kriget bröt ut. Våldet fanns i vardagen, både i dess fysiska och i dess strukturella, institutionella form. Med andra ord bör ett tillstånd som liknar fred inte förväxlas med brist på våld, och våra definitioner av våld bör inte begränsas till dess fysiska form, utan måste också inkludera dess strukturella former (Listerborn med flera 2011). Som vi har lärt oss av feministiska analyser av våld upplevs det ofta som ett ”kontinuum” (Cockburn 2014a) eller en ”atmosfär” (Stanley 2021) av dem som är utsatta i samhället. Samtidigt, i tider av militär mobilisering, interPELLerar staten ofta marginaliserade eller underordnade gruppers lojalitet, med ett löfte om inkludering. Här pekar inkluderingen inte bara på behovet av att utöka landets militära personal, utan också på att sexuella minoriteter *kan* inkluderas när liv kan offras i den nationella säkerhetens namn. Historiskt sett har dessa mekanismer sammanfallit med tider av krig eller dess efterdyningar; till exempel började fler kvinnor förvärvsarbeta i Europa och USA efter första och andra världskriget (McDowell 2013). Inkluderingen av hbtq-personer i de väpnade styrkorna och uppmaningar till kamp mot homofobin inom militära institutioner liknar försök att inkludera kvinnor, som kan framställas som ett medel för jämställdhet. Dessa strategier väcker liknande farhågor och synliggör grundläggande meningsskiljaktigheter bland feminister om vilka former av befrielse som kan och bör ske i förhållande till militären (Enloe 2023: 48–65). Huvudsakligen har kritiska röster konsekvent ifrågasatt huruvida

militärens patriarkala och homofobiska strukturer kan reformeras genom inkludering (Riley med flera 2008).

Freds rörelser och icke-våldsetik

Övriga texter i temadelen tar upp frågor om fred och icke-våld inom områdena psykoanalys, litteratur och arkiv. Anna Nyströms artikel ”Judith Butler och det sörjande självet kapacitet till icke-våld – influenser från Sigmund Freud och Melanie Klein” utforskar debatterna kring icke-våld inom psykoanalysen genom att diskutera Judith Butlers bok *The Force of Nonviolence* (2020). Nyström rekonstruerar Butlers läsning av Freud och Klein och en förståelse av jaget som slits mellan motstridiga drifter mot hat och kärlek och hens sökande efter potentialen för icke-våld i jaget. Medan Butler hävdar att det, även om dödsdriften aldrig kan elimineras från jaget, finns en möjlighet att rikta den mot jagets eget våld, föreslår Nyström en utveckling av icke-våldsetiken med hjälp av ett starkare engagemang i Kleins teori om självet och i synnerhet om dess beroende av den andre. Genom att flytta diskussionen om icke-våld till nivån av jaget väcker artikeln en del viktiga frågor att beakta i diskussioner om våld och icke-våldsetikens möjligheter ur ett psykosocialt perspektiv. Butlers argument är att våld, även i form av självförsvar, bör undvikas, eftersom det utgör en kraft som aldrig helt kan kontrolleras eller användas uteslutande som ett instrument. Detta argument återfinns i de feministiska studier som utforskar historiska och etnografiska berättelser om våld. Här förstås våldet som en social kraft och en del av människors vardag som kringskar deras liv (se Das 2007 för en etnografisk redogörelse av våld under och efter Indiens delning eller Aleksijevitj 2013 för muntliga berättelser om våld under andra världskriget).

Genom att förstå våld med utgångspunkt i människors levda upplevelser blir det möjligt att se faror med att lita på, använda och romantisera våld och militarisering som strategier för motstånd i syfte att stoppa våld. Butlers argument om att vända dödsdriften mot våldet i jaget leder till en etik som bygger på ett aktivt eller, enligt Einstein (Einstein & Freud 1933) och Gandhi, ”militant” icke-våld – en etik som utgör en radikal form av motstånd (Butler 2020: 174-182; se även Dhawan 2022). I denna mening kan Butlers teori om icke-våld inte på något enkelt sätt avfärdas som en naiv form av pacifism, utan bör förstås som en motståndsstrategi. Nyström bidrar till denna diskussion genom att med Klein insistera på kärleksdriftens centrala roll och jagets beroende av den andre, som erbjuder en större potential för icke-våldsetiken.

I sin artikel ”En studie i krigets mytologi. Fredstematik i Elin Wägners *Den förödda vingården* (1920)” närmar sig Maria Mårzell frågor om krigets och fredens könade karaktär genom att analysera Elin Wägners roman *Den förödda*

vingården från 1920. Mårsell läser denna roman, skriven av en av de centrala historiska personerna i både den feministiska rörelsen och i antikrigsrörelsen i Sverige under första hälften av 1900-talet, med hjälp av Roland Barthes myt- och mytologibegrepp för att visa hur krig framställs som en naturlig del av den mänskliga naturen och samhället. Det historiska perspektivet och fokuset på det litterära verket belyser relationerna mellan den tidens antikrigsaktivism och feministiska rörelser. Dessa relationer härrörde från en könad förståelse av både krig och fred i efterdyningarna av första världskriget. Mårsells läsning av Wägner bidrar med ett perspektiv på kvinnors berättelser om kriget till att förstå militarismens mytologier. Mårsell menar att dekonstruktion och avmystifiering av militarismen är ett avgörande steg för en feministisk krigskritik.

En annan viktig person i de svenska antikrigsrörelsernas historia, om än verksam inom ett annat sammanhang och med ett annat ideologiskt perspektiv, är Andrea Andreen. Andreens arbete som ledamot av den kommission som undersökte användningen av bakteriologiska vapen under Koreakriget presenteras i Frispel-artikeln av Sanna Hellgren Landbris ”Läkaren Andrea Andreen, Koreakriget och bakteriologisk krigsföring i arkivet”. Hellgren Landbris belyser på vilket sätt kommissionens legitimitet och antikrigsaktivismen under kalla kriget ifrågasattes mitt under de ideologiska striderna. Dessa två bidrag illustrerar den svenska feministiska antikrigsmobiliseringen som mångfacetterad, både till formen – allt från litterärt och journalistiskt arbete till medicinsk expertis – och på grund av dess varierande ideologiska, politiska och filosofiska karaktär.

Vi har ovan följt författarna i deras kritiska bidrag via olika disciplinära och teoretiska angreppssätt. Feministiska teorier om krig, militarism, våld, fred och icke-våld representerar en mängd olika ståndpunkter och erfarenheter, och i detta temanummer fokuserar vi på några centrala teman och aspekter av dessa diskussioner, framför allt i en svensk kontext. Även om författarna ger sig in i dessa diskussioner från olika synvinklar, lyfter de alla fram behovet av att utforska förflutna och nuvarande feministiska rörelser och queerrörelser för att kritiskt utvärdera deras positioner gentemot den ökade militariseringen.

Några återkommande dilemman

Från det att vi började utforma detta temanummer, under det redaktionella arbetet och ända till skrivandet av denna introduktion har våra diskussioner ständigt återkommit till samma frågor. Ett år senare befinner vi oss än djupare i dessa dilemman. Vi avslutar denna inledning med fler frågor än svar, men vi hoppas att detta innebär epistemologiska och ontologiska öppningar snarare än avslut. Det finns många oenigheter och skarpa meningsskiljaktigheter bland

feminister. Även om vi inte kan göra rättvisa åt alla viktiga och nödvändiga debatter om våld och icke-våld, presenterar vi här några av de dilemman som aktualiseras. Dessa öppningar och frågor är inte bara våra egna utan har stötts och blötts i flera kritiska, feministiska, queera, postkoloniala, dekoloniala, antirasistiska rörelser och teoribildningar (jämför Cockburn 2012; 2014b; Enloe 2023; Riley med flera 2008).

En av de frågor vi ständigt konfronterades med var hur en bör förstå olika former av våld. Att avgränsa våldets konturer genom att klassificera förtryck – explicit, fysiskt, vardagligt, strukturerat, institutionaliserat, könsbaserat, rasifierat, ansiktslöst, psykologiskt, socioekonomiskt, miljömässigt, bland många andra – kan vara användbart för att namnge och identifiera former av våld i syfte att uttrycka och artikulera erfarenheter. Dessa klassifikationer kan också vara analytiskt användbara för att förstå de obefintliga gränserna för hur och när de olika formerna av våld kollapsar och smälter samman eller möts och konsolideras i specifika kontexter. Men att enbart klassificera former av förtryck i den analytiska processen kan också hindra oss från att förstå de märkliga sätt på vilka dessa reproduceras och manifesteras i vardagen och under konflikter (de los Reyes och Mulinari 2020). Frågan är alltså inte bara om det militariserade våldets analytiska och erfarenhetsmässiga särdrag liknar eller skiljer sig från vardagligt strukturellt våld, utan snarare hur militariserad logik kan strukturera våra vardagliga relationer till våld. Militarismen är inte enbart könad i förhållande till vem som får tillträde till de militära institutionerna och på vilket sätt. Den definieras heller inte enbart av vem som framställs som ”beskyddare” under ett krig. Snarare innebär militärens institutionalisering av våld, utöver legitimering av det militariserade våldet med demokratiska medel, dessutom att det kräver av oss att vi tror på att det skulle kunna finnas ’etiska’ former för krig (Cockburn 2012). Men det finns inga ’etiska’ krig och krig i sig är brott mot mänskligheten; dessutom återspeglar den ojämlika tillämpning av internationella ramverk som definierar krigets lagar historiska globala skillnader som har formats av kolonialism. Vårt dilemma ligger inte i själva ifrågasättandet av det absurda antagandet att militariserat våld kan utövas genom ’etiska krig’. I stället konstaterar vi spänningarna inom feministiska diskussioner där det å ena sidan finns en explicit och absolut hållning till icke-våld som den enda möjliga vägen för motstånd (Butler 2020, 2023). Å andra sidan skiljer en del forskare på militariserat våld som understöds av staten och våld som motståndshandling i samhällen där det råder apartheid, slaveri, kolonialism, ockupation, fördrivning och andra former av djupt rotade ojämlikheter (Fanon 2007). Här är våldet inte endast motiverat utan också erkänt som en

arena för motstånd när icke-våldsrörelser har krossats (Cockburn 2014b). Vi undrar hur dessa två positioner kan samexistera inom feministisk politik, som kräver att vi uppmanar till nedtrappning och föreställer oss en framtid där lösningar bygger på icke-våld. Och samtidigt, hur kan vi visa solidaritet genom att lyssna på de som befinner sig mitt i pågående konflikter och i motstånd mot, till exempel, apartheid eller ockupation, i stället för att bara använda fördömandets språk (Butler 2023)?

En annan central fråga som vi ständigt har återkommit till, särskilt i samband med Sveriges strävan att gå med i Nato, är frågan om neutralitet eller icke-allians. Även om den svenska neutraliteten har kritiserats hårt för att förlita sig och bygga på militarism, har den gett svenska institutioner en viktig roll för att minska spänningarna under krig (Dahl 2006). Under 1960- och 1970-talens avkoloniseringsrörelser gjordes exempelvis samlade ansträngningar hos de nybildade nationalstaterna i det globala syd och dåvarande Jugoslavien för att organisera sig i Alliansfria rörelsen (Stubbs 2021). Alliansfria rörelsen initierades av nationalstater som inte ville vara en del av de två maktblocken USA och Sovjetunionen och syftade till att minska spänningarna i det transnationella samarbetet. Även om Sverige inte var en officiell del av Alliansfria rörelsen gjorde landets neutrala status gentemot de två blocken det möjligt att stödja rörelser för avkolonialisering och alliansfrihet i det globala syd (Dahl 2006). I likhet med medlemmarna i Alliansfria rörelsen innebar den svenska neutraliteten militär neutralitet, däremot inte politisk sådan. Vi är medvetna om den långa, genomtänkta och övertygande kritiken av neutraliteten i allmänhet och den svenska (militariserade) alliansfriheten i synnerhet, men kan neutraliteten återupprättas, särskilt under pågående krig? Skulle statlig neutralitet kunna omformuleras till att främja icke-våld genom att uppmana stater att kräva de-eskalering och vapenvila under konflikter och att utöka humanitära insatser snarare än militär upprustning?

Slutligen står vi inför ännu ett olöst dilemma som också återspeglas i några av tystnaderna i detta temanummer. De postkoloniala och dekoloniala analytiska ramverken för att förstå kolonialism och imperialism erbjuder oss ovärderliga sätt att synliggöra olika former av våld. Dock undrar vi var gränserna går för överföringar av dessa ramverk till andra historiska sammanhang för att förstå andra former av imperialism. Snabba överföringar av postkoloniala och dekoloniala teorier fångar kanske inte särdragen hos vissa geopolitiska områden. Även om det har funnits viktiga försök att förstå den sovjetiska och postsovjetiska imperialismen och dess moderniseringsprojekt utifrån dekoloniala analytiska ansatser (Tlostanova 2017), så har de dekoloniala perspektiven också approprierats på olika sätt i en östeuropeisk kontext, bland annat av den nationalistiska

högern (jämför Korolczuk och Graff 2018). Vilka är då de lokala sammanhang och kamper som förbises och åsidosätts när vi tvingar in den postsovetjetiska kontexten i en generell postkolonial analysram? Här är dilemmat inte bara politiskt. Det pekar snarare på frågan om teoretiseringens gränser och hur fruktbart det är att teoretisera genom analogier mellan ”icke jämförbara geografiska kontexter” (Jazeel 2019). I detta temanummer om krig och fred och särskilt i denna stund då vi bevittnar våld som utspelar sig på flera platser framför oss, frågar vi oss: Hur kan vi förstå dessa *olika* förekomster av våld i sin egen rätt och i sina respektive specifika geografiska kontexter och historier? Vilken typ av analytiska metoder gör det möjligt att uppmärksamma denna särart, samtidigt som de synliggör relationer och kopplingar som inte lätt reduceras till analogier eller enkla teoretiska överföringar? Och hur skulle sådana analytiska förhållningssätt kunna relateras till icke-våldsetiken? Vi lämnar dessa frågor och dilemman olösta, men öppna, i hopp om att hitta vägar mot fred.

Lund, 10 november 2023

Riya Raphael och Marta Kolankiewicz, temaredaaktörer

(En tidigare version av texten översattes från engelska av: Pål Toler)

Referenser

- Aleksijevitj, Svetlana (2013) *Kriget har inget kvinnligt ansikte* (översättning: Kajsa Öberg Lindsten). Stockholm: Ersatz.
- Behar, Ruth (1996) *The Vulnerable Observer: Anthropology That Breaks Your heart*. Boston: Beacon Press.
- Butler, Judith (2020) *The Force of Nonviolence*. London/New York: Verso.
- Butler, Judith (2023) The Compass of Mourning. *London Review of Books* 45(20).
- Cockburn, Cynthia (2012) *Antimilitarism: Political and Gender Dynamics of Peace Movements*. London: Palgrave Macmillan.
- Cockburn, Cynthia (2014a) A Continuum of Violence: Gender, War and Peace. Jamieson, Ruth (red) *The Criminology of War*. London: Routledge.
- Cockburn, Cynthia (2014b) The Dialogue that Died: Israeli Jewish and Israeli Palestinian Women in Hard Times. *International Feminist Journal of Politics* 16(3): 430-447. <https://doi.org/10.1080/14616742.2013.849964>.
- Dahl, Ann-Sofie (2006) Sweden: Once a Moral Superpower, Always a Moral Superpower? *International Journal* 61(4): 895-908. <https://doi.org/10.2307/40204222>.
- Das, Veena (2007) *Life and Words. Violence and the Descent into the Ordinary*. Berkley: University of California Press.
- De los Reyes, Paulina and Mulinari, Diana (2020) Hegemonic Feminism Revisited: On the Promises of Intersectionality in Times of the Precarisation of Life. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 28(3): 183-196. <https://doi.org/10.1080/08038740.2019.1705905>.
- Dhawan, Nikita (2022) Role of violence and non-violence in the struggle for independence [föreläsning]. SAMT Nabanna Earth Weekend, Santiniketan, India. 13 mars 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=0j9xAj7CreY> [8 november 2023].
- Einstein, Albert och Freud, Sigmund (1933) Why War? <https://en.unesco.org/courier/may-1985/why-war-letter-albert-einstein-sigmund-freud> [4 september 2023].
- Enloe, Cynthia (2023) *Twelve Feminist Lessons of War*. Oakland: University of California Press.
- Fanon, Frantz (2007) *Jordens fördömda*. (översättning: Per-Olov Zennström). Stockholm: Leopard.
- Försvarsdepartementet (2023) Förstärkning av det militära försvaret och förberedelser inför medlemskap i Nato [pressmeddelande] 5 april 2023. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/04/forstarkning-av-det-militara-forsvaret-och-forberedelser-infor-medlemskap-i-nato/> [8 september 2023].
- Glover, Nikolas (2009) Imaging Community: Sweden in 'cultural propaganda' then and now. *Scandinavian Journal of History* 34(3): 246-263. <https://doi.org/10.1080/03468750903134707>.
- Jazeel, Tariq (2019) Singularity. A manifesto for incomparable geographies. *Singapore Journal of Tropical Geography* 40: 5-21.
- Kolankiewicz, Marta (2023) "Redan att titta bort är att hjälpa": Intervju med Nina Boichenko och Natalia Judzinska. *Mana: antirasistisk tidskrift* 4(2022): 34-37.
- Korolczuk, Elżbieta och Graff, Agnieszka (2018) Gender as "Ebola from Brussels": The Anticolonial Frame and the Rise of Illiberal Populism. *Signs: Journal of Women in Culture & Society* 43(4): 797-821.

- Listerborn, Carina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red) (2011) *Våldets topografier: betraktelser över makt och motstånd*. Stockholm: Atlas.
- McDowell, Linda (2013) *Working Lives: Gender, Migration and Employment in Britain 1945-2007*. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Puar, Jasbir K. (2017) *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Regeringskansliet (2023) Svergie och Nato <https://www.regeringen.se/regeringspolitik/sverige-och-nato/> [8 september 2023]
- Riley, Robin L., Mohanty, Chandra Talpade och Pratt, Minnie Bruce (2008). *Feminism and War: Confronting US Imperialism*. London/New York: Zed Books.
- Roblin, Sebastien (2023) A Swedish-made fighter jet could tip the scales against Russia in Ukraine, but it might not get there any time soon. *Business Insider* 5 februari 2023. <https://www.businessinsider.com/swedish-jas39-gripen-fighter-jet-could-help-ukraine-against-russia-2023-2?r=US&IR=T> [8 september 2023].
- Spade, Dean (2015) *Normal Life. Administrative Violence, Critical Trans Politics, and the Limits of Law*. Durham: Duke University Press.
- Stanley, Eric (2021) *Atmospheres of Violence: Structuring Antagonism and the Trans/Queer Ungovernable*. Durham: Duke University Press.
- Stubbs, Paul (2021) Yugocentrism and the Study of the Non-Aligned Movement: Towards a Decolonial Histriography. *History in Flux* 3(3): 133-155. <https://doi.org/10.32728/flux.2021.3.6>.
- Tlostanova, Madina (2017) *Postcolonialism and Postsocialism in Fiction and Art: Resistance and Re-existence*. Cham: Palgrave Macmillan.
- UNOCHA (2023) Crisis context and impact. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. <https://www.ochaopt.org/country/opt> [5 november 2023].